

Яцишина І.В.,*д.е.н., професор кафедри туризму та економічної теорії,**декан економічного факультету**Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,**м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Стаття присвячена аналізу соціальної ефективності інноваційної політики Європейської спільноти. Виявлено соціальну складову інноваційної стратегії ЄС та рамкових програм, визначено взаємозв'язок показників інноваційного та соціального розвитку країн ЄС.

Ключові слова: *інноваційна політика, соціальна ефективність, рамкові програми.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічний розвиток більшості європейських країн ґрунтується на інноваційних засадах. Вивчення досвіду соціального спрямування інноваційної політики євроспільноти дозволить і українським науковцям та практикам аргументувати невідкладність інноваційних зрушень для активізації соціально-економічних перетворень в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість сучасних дослідників інноваційного процесу (Геєць В., Єгоров І., Бажал Ю, Осецький В., Соловйов В., Шелюбська Н., Яковець Ю.) основну увагу теоретичного та практичного аналізу приділяють економічному спрямуванню інноваційної політики різних країн. Соціальна спрямованість науки та науково-технічного прогресу активно досліджувалась в ХХ ст. починаючи від Дж. Бернала і далі радянськими ученими, зокрема Вечкановим В., Віленським В., Голосовським С., Осиповим С., Покровським В., Хачатуровим Т., Якобсоном Л. та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Соціальні аспекти інноваційної політики українські дослідники (Гончарова Н., Захарін С., Федулова Л.) спрямовують на вирішення окремих проблем соціально-економічного розвитку суспільства. Значну увагу проблемам соціального спрямування інноваційного розвитку національної економіки приділяє київська школа наукознавства (Малицький Б., Мех О., Попович О.). Фактично напрям наукових досліджень, який можна умовно назвати як «соціальна інноватика» тільки зароджується в Україні, саме тому вивчення досвіду європейських країн щодо застосування механізмів інноваційної політики для подолання соціальних проблем та протиріч на часі.

Мета статті – дослідити соціальну ефективність інноваційної політики ЄС від постановки соціальних цілей до отримання конкретних результатів.

Основні результати дослідження. Ще в кінці 1990-х років спеціалісти ЄС виділили вісім напрямків науково-технічного розвитку, які визначались першочерговими для забезпечення соціально-економічного прогресу в країнах спільноти: захист навколишнього середовища, охорона здоров'я, освіта та підвищення кваліфікації, мобільність, комунікації та транспорт, сфера послуг, процесні та продуктові технології, біотехнології, інформаційні технології [1]. Їх соціальна спрямованість є очевидною.

Прийнята в 2000 р. Лісабонська стратегія розвитку ЄС означила мету – побудувати до 2010 р. найбільш конкурентоспроможну динамічну економіку, засновану на знаннях. Кінцевим результатом цієї стратегії вбачалось досягнення рекордних темпів економічного зростання, максимального наближення до повної зайнятості та соціальної справедливості. Фактично Лісабонська стратегія охоплювала три складові:

економічну складову, що мала готувати підґрунтя для переходу до конкурентоспроможної динамічної економіки знань; соціальну складову, розроблену для модернізації соціальної моделі Європи за допомогою інвестицій в людський капітал та боротьби із соціальним відчуженням; екологічну складову, спрямовану на раціональне використання природних ресурсів та охорону довкілля.

На зміну окреслених задач нова десятилітня «Стратегія 2020», що формувалась в умовах посткризового періоду, ставить своїм завданням досягнення цілей зайнятості, продуктивності та соціальної злагоди і включає в себе три напрями: 1) «м'яке» зростання, що спрямоване на стимулювання розвитку знань, інновацій, освіти та інформаційних технологій; 2) «стійке» зростання, яке передбачає вирішення проблем довкілля, енергетичних та мобільності, ефективне використання ресурсів та нарощування конкурентоспроможності; 3) «соціальне» зростання, тобто зростання зайнятості, формування умов для професійного росту, розвиток освіти та доступність навчання, зменшення диференціації доходів, боротьба із бідністю, досягнення соціальної та територіальної згоди [2, с. 8-10].

Фактично до Стратегії 2020 було включено два соціальні напрями, а по кожному із п'яти решти напрямів визначено окремі завдання спрямовані на вирішення конкретних соціальних задач. Таке зростання соціальної спрямованості цілей інноваційної політики ЄС обумовлене усвідомленням висновків аналітиків Єврокомісії про нагальну необхідність вирішення соціальних проблем, які стають вагомою перешкодою на шляху досягнення економічних цілей науково-технологічного розвитку.

Починаючи із 1984 р. і до сьогодні основним інституційним механізмом проведення політики ЄС в сфері інновацій є рамкові програми, які усі ці конкретизували Стратегії.

Таблиця 1

Соціальні цілі рамоквих програм інноваційної політики ЄС

Назва програми	Період дії	Соціальні цілі
Перша рамкова програма	1984-1987	Формування єдиного європейського внутрішнього ринку для зростання зайнятості та задоволення споживчих потреб
Друга	1987-1991	Поглиблення євро інтеграції для вирішення спільних екологічних та соціальних проблем
Третя	1990-1994	Завершення створення єдиного внутрішнього ринку для розширення наукової співпраці та розвитку творчості
Четверта	1994-1998	Підвищення мобільності працівників
П'ята	1998-2002	Посилення ролі науки у вирішенні соціальних проблем; дослідження для підвищення рівня життя та умов праці
Шоста	2002-2006	Наукові дослідження для життя та здоров'я; доступ громадян до інформаційного суспільства; безпечне харчування та ризики для здоров'я; розвиток суспільства, заснованого на знаннях
Сьома	2007-2013	Дослідження щодо створення ефективних систем охорони здоров'я, забезпечення якості та безпеки продуктів харчування, довкілля та зміни клімату, розвиток соціально-гуманітарних наук
Горизонт	2014-2020	Формування соціальної концепції побудови нового суспільства на основі оновленого європейського мислення для вирішення соціальних викликів, підвищення рівня зайнятості населення, подолання соціально-економічних наслідків кліматичних змін та демографічних проблем

Джерело: складено автором за джерелами 3, 4, 5.

Фактично формування тематичних областей кожної наступної Рамкової програми (від третьої до сьомої) відбувалось під впливом зростаючого розуміння нарощування суспільних проблем і необхідності їх вирішення за допомогою науки та інноваційного розвитку. Значно зростають соціальні витрати у кожній наступній програмі. Так 6-та Рамкова Програма визнала основним формування єдиного європейського простору та досягнення соціальних пріоритетів; Сьома програма більше зосереджена на реалізації тематичних напрямів із врахуванням інтересів приватного бізнесу, а значить відзначена поглибленням економічної спрямованості, однак на рішення соціальних задач в ній виділено в 2 рази більше коштів, ніж в попередній рамковій програмі, питома вага витрат на соціальні цілі становила понад 40 % загального бюджету РП 7. Наступна програма «Горизонт – 2020» планує освоїти ще в 2,5 разів більше коштів на соціальні цілі. Євроспільнота визнає, що інноваційна політика стає все вагомішим джерелом вирішення соціальних проблем і викликів.

Тому можна стверджувати, що на зламі тисячоліть у країнах ЄС відбувається перехід від вузької до широкій концепції інноваційної політики, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності поза суто техніко-технологічні та науково-технічні рамки до вирішення соціальних завдань.

Визначити соціальну ефективність інноваційної політики досить складно. Ще І. Бестужев-Лада пропонував визначати соціальний ефект інновації як ступінь сприяння розв'язанню тої чи іншої соціальної проблеми або комплексу соціальних проблем: чим більше певна дія сприяє вирішенню соціальної проблеми, тим ця дія має більшу соціальну ефективність [6], при цьому кількісні показники оцінки на разі відсутні. Однак, якщо немає прямих показників оцінки результату впливу одних процесів на інші, то визначають взаємозв'язки та взаємозалежності між ними, як правило, на основі економетричних та статистичних методів дослідження. У нашому випадку кількісна оцінка соціальної ефективності інноваційної політики ЄС можлива шляхом виявлення взаємозв'язків між індикаторами інноваційного та соціального розвитку інтегрованої економіки Євро спільноти: індексом рівня інноваційного розвитку SII та соціальними показниками (ВВП (ПКС) на душу населення, індексом розвитку людини (HDI)) (рис. 1).

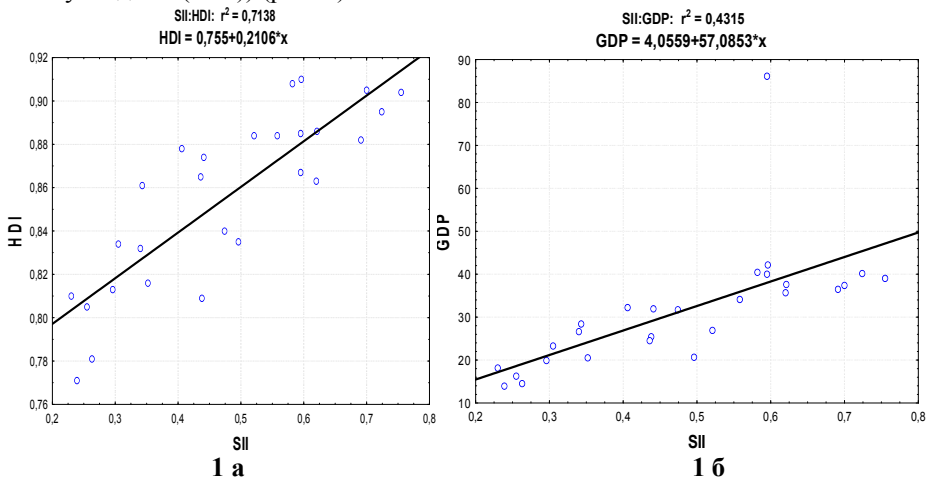

Рис. 1. Зв'язок інноваційного індексу SII з індексом людського розвитку HDI (рис. 1 а) та з середньодушевим ВВП (за ПКС) (рис. 1 б) по країнах ЄС

Джерело: розраховано за джерелами [7, 8, 9].

Побудовані та перевірені за допомогою прикладного пакету STATISTICA 6,0 на статистичному матеріалі 2011-2013 рр. парні регресії демонструють прямі зв'язки між європейським індексом інноваційного розвитку SII і соціальними індикаторами.

Чутливість зміни соціальних параметрів від зміни рівня інноваційного розвитку країн ЄС показує розрахований коефіцієнт еластичності (E).

Таблиця 2

Коефіцієнти еластичності для парних рівнянь регресії із незалежною змінною SII

Залежні змінні	b_i	$\frac{\bar{x}}{\bar{y}}$	E
HDI	0,211	0,5774	0,1218
GDP	57,08	0,0191	1,0902

Розрахунки підтверджують, що реалізація соціально спрямованої інноваційної політики ЄС приносить значні результати. Фактично зростання інноваційного індексу SII країн ЄС на 1% викличе в цих країнах ріст ВВП (за ПКС) на душу населення на 1,09%, а зростання індексу розвитку людини становитиме 0,122%.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином інноваційна політика все більше спрямовується на подолання не тільки економічних, а й соціальних проблем і характеризується соціальною результативністю. На нашу думку проведене дослідження може слугувати ще одним вагомим аргументом на користь необхідності визнання науково-технологічного зростання потужним важелем вирішення соціальних проблем та необхідності побудови соціально-інноваційної моделі розвитку економіки України.

Список використаних джерел

1. Олейникова О.Н., Муравьева А.А., Аксенова Н.М. Обучение в течение всей жизни как инструмент реализации Лиссабонской стратегии. М.: Центр изучения проблем профессионального образования. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.cvets.ru/LLL/LLL-VET.pdf>. – Название с экрана.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of Regions. Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union. SEC(2010) 1161. Brussels, 6.10.2010. [Electronic resource]. – URL : http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/innovation-union-communication_en.pdf#view=fit&pagemode=none. – Название с экрана.
3. The fifth framework programme of the European Community for research, technological development and demonstration activities (1998 to 2002). Decision No 182/1999/EC of the European Parliament and of the Council of 22 December 1998 concerning [Official Journal L 26, 01.02.1999].
4. Europa FP7 EC Website. [Electronic resource]. – URL : <http://www.ec.europa.eu>. – Название с экрана.
5. Horizon 2020 – The Framework Programme for Research and Innovation (Brussels, XXX COM (2011) 808/3) [Electronic resource]. – URL : http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm. – Название с экрана.
6. Гринев Б.В. Инноватика / Б.В. Гринев, В.А. Гусев. – Х. : ИСМА, 2010. – С. 11.
7. Статистика світового банку. ВВП на душу населення по ПКС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>. – Назва з екрану.
8. Доклад о развитии человека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/development/hdr/2012/hdr_2012_indicators.pdf. – Название с экрана.
9. Innovation union scoreboard 2012 [Electronic resource]. – URL : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2012_en.pdf. – Название с экрана.

Summary. The social effectiveness of innovation policy of the European Community was analyzed in this article. The social component innovation strategy and the EU framework programs were discovered, relationship indicators of innovation and social development of the EU was defined.

Key words: innovation policy, social efficiency, Framework.

УДК 378.2:001.81(063)(476)

*Антонова Т.А.,
научный сотрудник ГНУ «Институт социологии НАН Беларуси»,
г. Минск*

НАУЧНЫЕ КАДРЫ В ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ ЭКОНОМИКИ БЕЛАРУСИ

У статті розглядається роль наукових кадрів у вирішенні завдань інноваційного розвитку економіки Білорусі. Робиться висновок про те, що в сучасних умовах науковий потенціал країни, в першу чергу, повинен бути спрямований на практикоорієнтовні проекти та підтримку тих галузей економіки, які приносять державі реальну матеріальну віддачу. Обґрунтовується необхідність вдосконалення та оптимізації кадрового складу науки, в тому числі, в гендерному аспекті. Аналізується стан в науці жінок-дослідників як ресурсу інноваційного розвитку економіки Республіки Білорусь.

Ключові слова: інноваційний розвиток, економіка, наука, наукові кадри, дослідники, жінки-дослідники, галузь науки, доктор наук, кандидат наук, гендерні особливості.

Постановка проблеми. Основным механизмом решения социально-экономических задач Республики Беларусь в настоящее время является инновационное развитие экономики. Разработка и внедрение инноваций, новых информационных технологий становятся решающим фактором успеха реального сектора экономики, стимулирующим развитие наукоемких отраслей промышленности. Формирующаяся инновационная экономика страны опирается на три важнейшие составляющие: отечественную научную школу, гибкую образовательную систему и мобильный производственный сектор. Именно их реальная интеграция обеспечит создание и использование научных знаний, новых технологий, товаров и услуг для повышения качества жизни белорусского народа.

Цель исследования. Рассматривается роль научных кадров в решении задач инновационного развития экономики Беларуси.

Изложение основного материала. В начале XXI века в мировой экономике укрепилась тенденция разделения труда на уровне стран. Даже развитие государства, в рамках национальной экономики, не могут для удовлетворения потребностей своего населения одинаково успешно развивать все отрасли. Предметы широкого потребления, например, выгоднее ввозить из менее развитых стран. Так, многие развитые страны импортируют дешевую продукцию легкой промышленности из Китая. Вместе с тем, они сохраняют и развивают собственные научные кадры и исследовательские институты, в которых разрабатываются высокие технологии с тем, чтобы с большой прибылью продавать высокотехнологичную продукцию в другие страны. В этой связи перед Республикой Беларусь, с одной стороны, стоит задача сохранения тех отраслей и секторов экономики, в которых страна достигла значительных результа-